

[K] **NL ARCHITECTS.
PRAGMATISCH, SPEELS EN SOCIAAL**

Voor architecten die graag stevig uithalen, is Nederland niet het ideale werkterrein. Ze hebben er altijd te maken met een omgeving die al volgebouwd is. Dat dwingt, als sloop ongewenst is, tot verdichting, transformatie, het zoeken van parasitaire, symbiotische of dubbelzinnige gebruiksmogelijkheden van het bestaande. Architecten in Nederland moeten iets hebben van het logistieke en ruimte-economische vernuft van de scheepsbouwers uit de eeuwen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), die in een onmogelijk kleine ruimte alle functies en praktijken moesten zien onder te brengen van een kleine stedelijke gemeenschap, inclusief stadswallen met uitkijkposten en geschut. Want wat waren die schepen anders dan drijvende, tot het uiterste gecompriëerde steden?

Van de architecten die in deze oude ontwerptraditie werken, is de groep die opereert onder de naam NL Architects de opvallendste. Zij zijn zich, getuige hun naam, ook terdege bewust van die traditie. Hun logo verwijst — naar eigen zeggen — naar het nationaliteitenplaatje op hun eerste “bureau”, een blauwe Ford Escort waarmee ze in de vroege jaren negentig gezamenlijk heen en weer pendelden tussen Amsterdam, hun woonplaats, en Delft, waar ze aan de Technische Universiteit studeerden.

Dat is een veelzeggende verwijzing. Allereerst omdat de heren (Pieter Bannenbergh, Walter van Dijk, Kamiel Klaasse en Mark Linneman) carpoolden, wat iets zegt over hun milieubewustzijn. Vervolgens omdat ze vanaf het prille begin nadrukkelijk als collectief opereerden; de dagelijkse reistijd van twee uur werd grotendeels discussiërend, fantaserend en plannend doorgebracht. Veelzeggend ten slotte is hun naam omdat zij als verkeersdeelnemers in een van de dichtstbevolkte delen van Europa dagelijks ervoeren dat het verkeersprobleem in Nederland, eufemistisch gezegd, nog niet is opgelost. In hun ontwerpen geven ze het daarom de volle aandacht, pragmatisch en nuchter, in het besef dat de auto weliswaar in veel opzichten een onding is, maar in een eigentijds, fijnmazig verkeerssysteem toch niet meer valt weg te denken.

Dit pragmatisme is typerend voor de NL-architecten. Ze gaan niet uit van een lege vlakte waarop ze *ins*

NL Architects, *Basket Bar*, Utrecht

Blaue hinein kunnen fantaseren, ze zoeken integendeel elegante oplossingen voor bestaande problemen. Voor zover de architect bij hen nog kunstenaar is, signeert hij zijn werk zo opvallend mogelijk. Hun ontwerpen zijn interventies in een ruimte waarvan de verdere inrichting per definitie een gemeenschappelijke aangelegenheid is, compleet met niet zelden demotiverende inspraakprocedures en juridische haarkloverijen.

Ze maken deel uit van een Europese architectuur in haar zogenaamde postheroïsche fase, een fase van puinruimen en reflectie, van beredeneerde voorstellen en precisieoperaties. Het slagveld uit heroïscher tijden kan worden overzien. De behoefte aan nieuwe doldrieste ingrepen heeft plaatsgemaakt voor het besef dat het voor herstel- en transformatieprojecten in veel gevallen nog niet te laat is, voor zover zij ontwikkeld zijn op locatie en afgestemd op de mogelijkheden en beperkingen daarvan.

Van NL Architects kan niet gezegd worden dat zij, in stedenbouwkundig opzicht, tot de Chinezen van Europa behoren. Een vergelijking met Rem Koolhaas,

Nederlands ook internationaal beroemdste architect, kan verhelderend zijn. Koolhaas is de man van de grote, abstracte projecten. Het historisch gegroeide stedenbouwkundige weefsel met zijn onvermijdelijke anachronistische elementen, is voor hem vooral hinderlijk, niet het onvolmaakte maar desondanks kostbare uitgangspunt dat inspireert tot creatieve oplossingen. Hij is gericht op functioneren hoe dan ook, hij wil meedoen met de sterkste partijen. Kritiek daarop doet hij af als moralisme. De wereld is voor hem een ahistorisch schakelpaneel, op afstand te bedenken en te bedienen.

Het NL-collectief stelt zich bescheidener en verantwoordelijker op. Een catalogus van ontwerpen tot 2005 heeft de toepasselijke titel *Remix of Reality*. Het boek maakt duidelijk dat zij de illusie van het nieuwe achter zich hebben gelaten en daar ook expliciet naar handelen. Het nieuwe is voor hen altijd het product van een slimme interventie, van een herdefinitie van wat er al is. Dat betekent dat ze niet volgens standaardmethodes kunnen werken, zoals Koolhaas, die zijn ontwerpen na een analyse

NL Architects, *De wilde plek*, ontwerp voor een gebouw bij Delft.

van het eisenpakket van de opdrachtgever bij voorkeur begint met een blok, aangezien dat voor hem de meest neutrale vorm is, een vorm zonder eigenschappen. Voor NL Architects heeft elk project zijn specifieke moeilijkheden, die ook en vooral afhankelijk zijn van de ruimtelijke context.

Bijgevolg is er geen sprake van een NL-stijl, tenzij die in algemene, niet-bouwkundige termen beschreven wordt. In dat geval kan hij worden getypeerd als speels, vindingrijk en sociaal. Vaak gaat het om een verbetering, kwantitatief en kwalitatief, van de publieke ruimte, om het leggen van verbindingen en dus het mogelijk maken van contacten tussen domeinen die doorgaans juist als van elkaar gescheiden worden opgevat. Het collectief werkt onofficieel in dienst van een stedelijke diplomatie. Het richt de ruimte zo in dat verschillende leefscenen als vanzelf met elkaar kunnen vervloeien, visueel en fysiek. Dat verraadt, zonder programmatische ophef, een politieke houding.

Een van de pronkstukken is de Basket Bar in het centrum van het universiteitscomplex De Uithof in

Utrecht. Die naam duidt al op een contaminatie van functies — sport en uitgaan — maar is nog ontoereikend om de subtiele complexiteit te karakteriseren van de hele operatie. Het gaat om een complete herinrichting van het aangrenzende gebied dat, als geheel, in het teken staat van de onderbreking. Dat geldt zowel extern, voor de lineaire verkeersstromen op het universiteitsterrein, als intern, voor de activiteiten en verplaatsingen in het Willem C. van Unnik-gebouw, aan de voet waarvan de uitbreiding is gerealiseerd.

De uitbreiding is een grensgeval, ook qua positionering. De bar ligt in het verlengde van de boekwinkel op de benedenverdieping, maar wel, gezien de gewenste hoogte, enigszins verzonken. Beide compartimenten zijn met elkaar verbonden via een amfitheaterachtige, spiegelsymmetrische trap, die schatplichtig is aan de renaissancebouwmeester Bramante. De cirkelvormige treden van de trap komen terug in een soort zitkuil aan de buitenkant, een heloranje “leesteken” dat uitnodigt tot ongedwongen contact, tot zitten, mijmeren, lezen, maar dat tegelijk

voor rolstoelgebruikers de ingang van de bar is. De kuil heeft iets van een reusachtige komma, een rustpunt in de lineaire grammatica van de verbindinglijnen in De Uithof.

NL Architects streven ernaar de daken van hun gebouwen zoveel mogelijk te benutten, bijvoorbeeld als parkeerplaats of als weg. Hier, op het overhangende platte dak van het café, is een basketbalveld aangelegd dat via de open hekwallen visueel is verbonden met de omgeving. Men sport er tegelijk binnen en buiten; de sporters kunnen bijvoorbeeld zien wie er in de “zitkuil” zijn en omgekeerd. Een fraai detail is de glazen middencirkel van het veld, die visueel contact mogelijk maakt met het eronder liggende café en daar als lichtkoepel functioneert.

De Basket Bar is, al met al, een ingenieus stelsel van geschakelde ruimtes. Hij kan ook, impliciet en in alle eenvoud, worden gezien als een uitgekende reactie op Le Corbusiers strenge monofunctionalisme. Scheidswanden zijn hier altijd permeabel, overgangen soepel. De toegang tot de diverse compartimenten is daardoor automatisch laagdrempelig — men kan zich immers al op afstand een indruk vormen van het interieur, onaangename verrassingen kunnen achterwege blijven.

Toch is het zeker geen lege, drempelloze ruimte, die dwingt tot collectivisme en bewegwijzering. Overall bevinden zich excentrische plekken, ‘hoeken’ die een zekere afzondering en intimiteit toestaan. Als het gebouw ergens toe uitnodigt, is het tot subtiele omgangsvormen bij de gebruikers, tot het telkens opnieuw taxeren van de aard van de drempel en het daarbij passende gedrag. Ook in die zin is de Basket Bar een onderbreking; hier kan niemand zich de onverschillige rechtlijnigheid en de gerichtheid op verkeerstekens permitteren die de passanten op de eigenschaploze “niet-plek” worden opgedrongen. Sommige NL-projecten die niet primair op transformatie van het bestaande berusten, liggen op de grens van “serieuze” architectuur en “folly”. Dat geldt bijvoorbeeld voor De Wilde Plek, een bouwswel bij Delft bedoeld om veertig kinderen na school speelgelegenheid te bieden — ook buiten, in de directe, natuurlijke omgeving — totdat hun (werkende) ouders ze komen ophalen.

Dit bouwswel heeft een fantastische vorm. Het lijkt op een omgekeerd huis. Maar het lijkt ook, met zijn golvende vloer twee meter boven de grond, op een

vliegend tapijt. Of, vanuit weer een andere hoek bekeken, op een schip. Hoe dan ook, het biedt intern en extern gedifferentieerde plekken met verrassende, maar oningevulde perspectieven die de kinderen kunnen inspireren tot zelf te bedenken en uit te voeren avonturen — vormen van “wild denken” en handelen in de geest van Lévi-Strauss — in plaats van hen in de treurige consumentenrol van geprogrammeerde “belevissen” te dwingen.

Dat het hier om een bewuste pedagogische intentie gaat, blijkt uit het logo van De Wilde Plek: een W in de vorm van de omgekeerde M van McDonald’s. De Wilde Plek wil in verleidelijkheid concurreren met McDonald’s, dat hier vlakbij een vestiging heeft. Maar niet alleen dit ontwerp combineert nuchterheid met speelsheid, het is een kenmerk van alle ontwerpen van het collectief, ook de grote en zeer grote van de laatste jaren.

Ik noem het Spordtgebouw in Dordrecht (2009), het Kameleon-project in de Amsterdamse Bijlmer (appartementen, winkelcentrum en parkeergarage, 2011) en vooral het niet minder kameleontische Groninger Forum (onder meer bibliotheek, museum, filmtheater en regionaal historisch centrum, definitief ontwerp 2009). Te midden van een gebouwde wereld gericht op totaal functioneren zijn dit oases waarin burgers de voordelen van sociaal functioneren kunnen ontdekken.

CYRILLE OFFERMANS

www.nlarchitects.nl
